

2. MIŁOŚĆ JAKO FUNDAMENTALNA WARTOŚĆ CZŁOWIEKA

I. PROSPEKT WARTOŚCI

Miłość jest najwyższą postacią relacji osobowych. Każdy człowiek ma w sobie nieskończoną zdolność do miłości. Może kochać i wzrastać w miłości, która wydobywa i powiększa dobro, jest odpowiedzią na życiowe powołanie. Miłość przejawia się w pełnym troski działaniu na rzecz siebie samego, najbliższych, przyjaciół, a nawet całego społeczeństwa.

1.1. CEL OGÓLNY

Rozwój duchowo-społeczny.

1.2. CEL SZCZEGÓŁOWY

Kształtowanie postawy miłości i budowanie relacji opartych na miłości.

1.3. CEL WYCHOWAWCZY

Rozwój człowieczeństwa.

1.4. PROPONOWANE TEMATY

- Czym jest miłość?
- Dlaczego miłość jest konieczna?
- Jak budować cywilizację miłości?

1.5. ZADANIA DLA UCZNIA, SAMOWYCHOWANIE

→ NORMY

- Człowiek potrzebuje innych osób, aby kochać i być kochanym.
- Każdy ma w sobie nieskończoną zdolność do miłości.
- Miłość dopełnia wolność i odpowiedzialność poprzez budowanie więzi międzyosobowych.

→ ZASADY

- Próbuję odkrywać miłość w sobie i w innych.
- Czuję się odpowiedzialny za drugiego człowieka.
- Dbam o dobro osoby kochanej.

1.6. ZADANIA DLA RODZICÓW

→ NORMY

- Miłość to najważniejsze pragnienie i potrzeba życiowa.
- Kochać to znaczy troszczyć się o drugiego człowieka.
- Nauczymy miłości, tylko w takim stopniu, w jakim sami ją znamy.
- Rodzice uczą miłości własnym przykładem.

→ ZASADY

- Otwarcie okazuje uczucia, rozwijam się i uczę miłości.
- Dbam o zaspokojenie potrzeby miłości w rodzinie.
- Jako rodzic ofiaruję swoje siły, zdrowie i czas, aby dziecko czuło się kochane.

1.7. ZADANIA DLA SZKOŁY, WYCHOWAWCY

→ NORMY

- Potrzeby miłości nie da się niczym zastąpić.
- Każdy może kochać i wzrastać w miłości.
- Miłość to „serce edukacji”¹.

→ ZASADY

- Uczę miłości do siebie oraz miłości do bliźniego.
- Kształtuję w uczniach poczucie odpowiedzialności za siebie i innych.

1 M. Łopatkowa, *Pedagogika serca*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1992, s. 43.

- Miłość do uczniów wyrażam poprzez wysiłek, służenie im uśmiechem, pracą, czasem, siłą i wytrwałością.
- Przedstawiam przykłady prawdziwej ludzkiej miłości.

1.8. SPOSÓB REALIZACJI

Uczniowie zastanawiają się, co oznaczają poniższe przysłowia dotyczące miłości:

- „Kochać, a nie być kochanym, najniezwyklejszym jest stanem”.
- „Mówi się trudno i kocha się dalej”.
- „Dosyć ten bogaty, kto miłość posiada”.
- „Człowiek bez miłości jak świeca bez knota”.

Dyskusję dotyczącą różnego pojmowania miłości można moderować pytaniami pomocniczymi:

- Po czym poznać, że się kocha lub jest się kochanym?
- Czy łatwo jest kochać?
- Czy miłości trzeba się uczyć?

1.9. OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

Człowiek może wyrazić siebie w sposób najpełniejszy tylko poprzez miłość. Wie, że miłość wydobywa i powiększa dobro, jest odpowiedzią na życiowe powołanie. Dzięki niej człowiek podejmuje różnorodne działania na rzecz osób kochanych, grup czy społeczeństwa. Jest świadomy, że miłością były inspirowane najpiękniejsze przejawy ludzkiej działalności twórczej: dzieła literackie oraz wytwory kultury i sztuki. Uczeń próbuje odkrywać miłość w sobie i w innych. Zwraca uwagę na różnice w przeżywaniu miłości między kobietą i mężczyzną. Zdaje sobie sprawę, że nie ma prawdziwej miłości bez odpowiedzialności za osoby kochane.

1.10. ZAGROŻENIA

Można się zastanawiać, czy miłość nadal jest fundamentalną wartością we współczesnym świecie przesiąkniętym egoizmem i materializmem. Zagrożeniem w realizacji tej wartości może być postawa zniechęcenia, wyrażająca się błędnym przekonaniem, że miłość jest zarezerwowana tylko dla osób, których heroiczne czyny znacznie przewyższają nasze możliwości. Należy jednak pamiętać, że wszędzie możemy spotkać osoby o otwartych sercach. Warto podejmować choćby najmniejsze akty życzliwości wobec otaczających nas osób oraz uczyć się miłości do siebie i innych.

II. WYBRANA LITERATURA Z KOMENTARZEM

LALKA

„Cóż ja robię złego – myślał Wokulski – że się kocham?... Może trochę za późno, ale przez całe życie nie pozwalałem sobie na podobny zbytek. Kochają się miliony ludzi, kocha się cały świat czujący, dlaczegóż mnie jednemu miałyby to być zabronione? Jeżeli zaś ten zasadniczy punkt ma rację bytu, to ma ją wszystko, co robię. Kto się chce żenić, musi posiadać majątek, więc – zdobyłem majątek. Musi zbliżyć się do wybranej kobiety – ja też zbliżyłem się. Musi troszczyć się o jej byt materialny i chronić od nieprzyjaciół – a ja robię jedno i drugie. Czy zaś w tym dobijaniu się o szczęście skrzywdziłem kogo? czy zaniedbuję obowiązków względem społeczeństwa i bliźnich?... Ach, ci kochani bliźni i to społeczeństwo, które nigdy nie troszczyło się o mnie i stawiało mi wszelkie przeszkody, a zawsze upomina się o ofiary z mojej strony... Lecz właśnie to, co oni dziś nazywają szaleństwem, popycha mnie do pełnienia jakichś fikcyjnych obowiązków. Gdyby nie ono, siedziałbym dziś jak mól w książkach i kilkaset osób miałyby mniejsze zarobki. Więc czego oni chcą ode mnie?” – pytał sam siebie w rozdrażnieniu.

↑ B. Prus, *Lalka*, Wydawnictwo Greg, Kraków 2020, s. 208.

KOMENTARZ

Protagonista *Lalki* Bolesława Prusa (1847-1912), Stanisław Wokulski, jest bohaterem nowoczesnym, skupionym na nauce i pracy, ale to miłość dostarcza mu motywacji do działania. Jest zauroczony Izabelą Łęcką od ich pierwszego spotkania w teatrze. Uważa ją za najpiękniejszą kobietę na świecie i jest w stanie zrobić wszystko, aby ją uszczęśliwić. Pomimo gotowości do największych poświęceń dla ukochanej, Izabela nie odwzajemnia jego uczuć. Potrafi za to filtrować i wykorzystać dla własnych celów. Miłość nie jest jednak przelotnym uczuciem. To wartość dająca siłę do przewyższania trudności i dawania siebie w darze.

III. NAUCZANIE

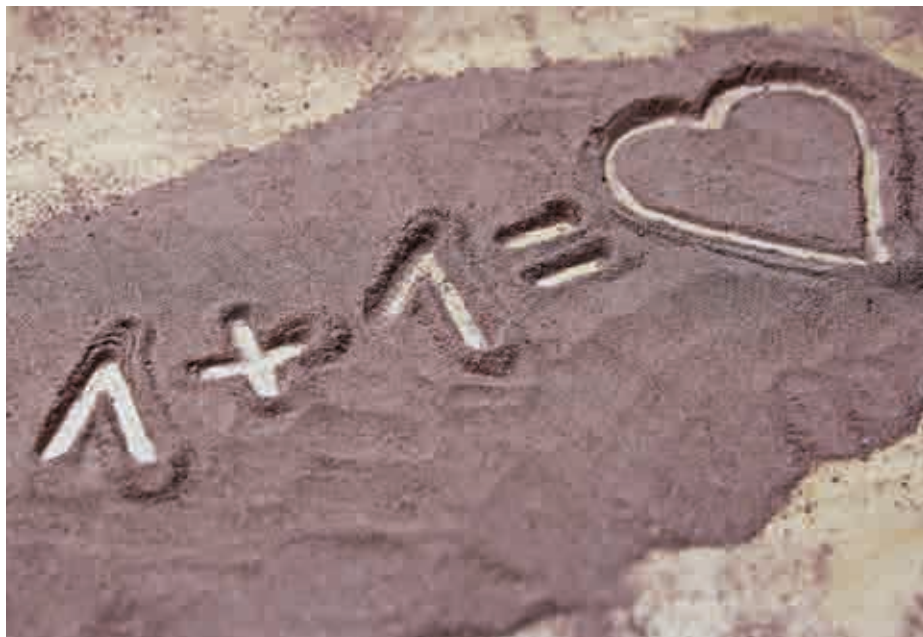
3.1. SUGESTIE FILOZOFICZNE

Filozoficzne koncepcje miłości są ściśle związane koncepcjami na temat człowieka. O tym, jak zagadnienie miłości jest ważne dla myśli filozoficznej, świadczy bogactwo terminologiczne uwzględniające wielość rodzajów miłości i specyfikę każdego z nich. W języku greckim wyróżniano: *eros* (pożądliwość płciowa, pragnienie), *storge* (czułość, przywiązanie), *filia* (przyjaźń, serdeczność), *filanthropia* (życzliwość, uprzejmość, humanitaryzm), *filadelfia* (miłość braterska), *filostorgia* (czułość, tkliwość, serdeczność, miłość płciowa) oraz *agape* (miłość małżeńska, braterska, miłość do Boga). W języku łacińskim mówiono o następujących rodzajach miłości: *amor* (miłość zmysłowa, do ojczyzny, bliskich, ale też żądza, pragnienie, popęd), *caritas* (przywiązanie, szacunek, uznanie) oraz *dilectio* (upodobanie, przywiązanie)².

W starożytnej Grecji miłość utożsamiano z pozytywną energią kierującą całym kosmosem, ze źródłem harmonii i ładu w życiu ludzi i zwierząt. Według Platona miłość to zakorzenione w ludzkiej naturze dążenie do poznania doskonałego piękna i dobra, kluczowe dla kształtowania moralności i wychowania. Dla Arystotelesa, miłość – rozumiana jako cnota dążąca do piękna i dobra oraz fundament pozostałych cnót – była źródłem doskonałości moralnej oraz kluczowym czynnikiem życia społecznego. Za sprawą chrześcijaństwa wyłoniła się zupełnie nowa koncepcja miłości. Według niej źródłem miłości jest Bóg, który sam jest miłością i z miłości stworzył wszystkie byty³.

2 Por. F. Drączkowski, *Miłość. I. Aspekt semantyczny*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 12, red. S. Wilk, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2008, k. 1122-1123.

3 Por. A. Gudaniec, *Miłość (aspekt filozoficzny)*, w: *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, red. K. Chałas, A. Maj, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2016, s. 592-594.

3.2. SUGESTIE DYDAKTYCZNE I PEDAGOGICZNE

Nauczyciel nie tylko przekazuje wiedzę, ale także wychowuje. Fundamentem wychowania jest obdarowywanie miłością, która jako moralna zasada postępowania wobec wychowanka przejawia się w afirmacji jego osoby. To miłość tworzy warunki dla rozwoju uczniów, a powołanie nauczycielskie opiera się na właściwym rozumieniu miłości do podopiecznych. Wychowawca, kierując się miłością, odpowiedzialnością, sprawiedliwością i profesjonalizmem dba o okazywanie wzajemnego zaufania, serdeczności, dobroci, solidarności. W przyjaznej, rodzinnej i pełnej optymizmu atmosferze wychowawczej troszczy się o integralny rozwój ucznia na drodze do osiągnięcia pełnej dojrzałości⁴.

3.3. SUGESTIE PSYCHOLOGICZNE

Bogdan Wojciszke, w ślad za Robertem J. Sternbergiem, wyróżnia trzy składniki miłości: intymność, namiętność i zobowiązanie. Namiętność oznacza pragnienie zjednoczenia z przedmiotem miłości wraz z towarzyszącym pobudzeniem fizjologicznym. Kluczowa dla trwałości relacji miłosnej intymność wiąże się z przeżywanymi z otwartością i wzajemnością uczuciami rodzącymi się w atmosferze

4 Por. M.F. Szymańska, *Miłość wychowawcza*, w: *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, dz. cyt., s. 599.

bliskości między osobami. Z kolei zaangażowanie obejmuje sferę wolitywną i podejmowane decyzje, szczególnie zaś te, które wiążą się z ujawnieniem i obdarowaniem drugiej osoby miłością oraz mające na celu podtrzymanie relacji⁵.

Specyfiką psychologicznych koncepcji miłości jest koncentracja na emocjach i osobistych przeżyciach towarzyszących relacjom międzyosobowym, w których istotną rolę odgrywa indywidualność i niepowtarzalność tworzących je osób. Według Ericha Fromma „miłość jest możliwa, jedynie wtedy, gdy dwoje ludzi komunikuje się ze sobą z samej głębi swej istoty, to znaczy, jeżeli każde z nich przeżywa siebie do samej głębi swej istoty. Jedynie w takim przeżyciu mieści się ludzka rzeczywistość, jedynie tu jest to, co naprawdę żywe, jedynie tu jest źródło miłości”⁶.

IV. NAUCZANIE RELIGIJNE

4.1. TEOLOG

Zgodnie z chrześcijańską koncepcją miłości jej źródłem jest sam Bóg, który jest Miłością (por. 1 J 4,16) i najwyższym dobrem. Człowiek jest powołany do miłowania Boga oraz do miłowania bliźniego zaś ze względu na Niego, gdyż

5 Por. B. Wojciszke, *Psychologia miłości. Intymność, namiętność, zaangażowanie*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2009, s. 10-19.

6 E. Fromm, *O sztuce miłości*, tłum. A. Bogdański, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2008, s. 104.

stworzenie jest odbiciem Jego dobroci. On bowiem z miłości stworzył i stwarza wszystkie byty, a trwając w miłości, trwamy w Nim samym.

Zostaliśmy przez Boga obdarzeni pragnieniem miłości i każdego dnia uczymy się, co to znaczy kochać. Potrzebujemy do tego relacji, wspólnoty, komunii z drugim człowiekiem i Bogiem. Udzielany przez Ducha Świętego dar miłości Bożej uzdalnia nas bowiem do miłowania i wchodzenia w relację z Ojcem w Jezusie Chrystusie, przez którego uczynił nas swoimi dziećmi. To miłość zaprowadziła Jezusa na krzyż, gdzie złożył siebie w ofierze za nas, najpełniej odpowiadając na miłość Ojca. Dzięki Eucharystii, czyli sakramentowi miłości, uczestniczymy w tej odpowiedzi i doświadczamy nieskończonej miłości Boga.

4.2. NAUCZANIE PAPIESKIE

” Człowiek nie może żyć bez miłości. Człowiek pozostaje dla siebie istotą niezrozumiałą, jego życie jest pozbawione sensu, jeśli nie objawi mu się Miłość, jeśli nie spotka się z Miłością, jeśli jej nie dotknie i nie uczyni w jakiś sposób swoją, jeśli nie znajdzie w niej żywego uczestnictwa.

↑ RH 10.

” Miłość – *caritas* – zawsze będzie konieczna, również w najbardziej sprawiedliwej społeczności. Nie ma takiego sprawiedliwego porządku państwowego, który mógłby sprawić, że posługa miłości byłaby zbędna. Kto usiłuje uwolnić się od miłości, będzie gotowy uwolnić się od człowieka jako człowieka.

↑ DCE 28.

” Mówiliśmy wielokrotnie, że aby kochać innych, trzeba najpierw pokochać samego siebie. Jednak „Hymn o miłości” mówi, że miłość „nie szuka własnych interesów”, albo „nie szuka tego, co jest jego”. Wyrażenie to jest również używane w innym tekście: „Niech każdy ma na oku nie tylko swoje własne sprawy, ale też i drugich!” (Flp 2,4). W obliczu tak wyraźnego stwierdzenia Pisma Świętego trzeba unikać przyznawania pierwszeństwa miłości dla samych siebie, jakby była szlachetniejsza niż dar z siebie dla innych. Pewien priorytet miłości do samych siebie może być rozumiany tylko jako uwarunkowanie psychologiczne, gdyż ten, kto nie potrafi kochać samego siebie napotyka trudności w miłowaniu innych: „Kto jest zły dla siebie, czyż będzie dobry dla innych? [...] Nie ma gorszego człowieka niż ten, który jest sknerą dla siebie samego” (Syr 14,5-6).

↑ AL 101.

4.3. PISMO ŚWIĘTE

Miłość cierpliwa jest,
łaskawa jest.
Miłość nie zazdrości,
nie szuka poklasku,
nie unosi się pychą;
nie jest bezwstydna,
nie szuka swego,
nie unosi się gniewem,
nie pamięta złego;
nie cieszy się z niesprawiedliwości,
lecz współweseli się z prawdą.
Wszystko znosi,
wszystkiemu wierzy,
we wszystkim pokłada nadzieję,
wszystko przetrzyma.

↑ 1 Kor 13,4-7.

4.4. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Miłość ożywia i inspiruje praktykowanie wszystkich cnót. Jest ona „więzią doskonałości” (Kol 3,14); jest *formą cnót*; wyraża je i porządkuje między sobą; jest źródłem i celem ich chrześcijańskiego praktykowania. Miłość usprawnia i oczyszcza naszą ludzką zdolność miłowania. Podnosi ją do nadprzyrodzonej doskonałości miłości Bożej.

↑ KKK 1827.

V. LITERATURA

Benedykt XVI, *Encyklika Deus caritas est*, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2006.

Borda M., Solecki R., *Duchowość chrześcijańska w procesie wychowania*, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie Wydawnictwo Naukowe, Kraków 2018.

Drączkowski F., *Miłość. I. Aspekt semantyczny*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 12, red. S. Wilk, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2008, k. 1122-1123.

Franciszek, *Adhortacja Amoris laetitia*, Wydawnictwo M, Kraków 2016.

- Fromm E., *O sztuce miłości*, tłum. A. Bogdański, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2008.
- Gudaniec A., *Miłość (aspekt filozoficzny)*, w: *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, red. K. Chałas, A. Maj, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2016, s. 592-599.
- Jan Paweł II, *Encyklika Redemptor hominis*, w: tegoż, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2009, s. 5-76.
- Łopatkowa M., *Pedagogika serca*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1992.
- Miłość niejedno ma imię. Myśli i przysłowia o miłości*, wybór B. Grabowska, Wydawnictwo Duszpasterstwa Rolników, Włocławek 2001.
- Prus B., *Lalka*, Wydawnictwo Greg, Kraków 2020.
- Styczeń T., *Urodziłeś się, by kochać*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1993.
- Szymańska M.F., *Miłość wychowawcza*, w: *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, red. K. Chałas, A. Maj, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2016, s. 599-604.
- Wojciszke B., *Psychologia miłości. Intymność, namiętność, zaangażowanie*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2009.
- Wojtyła K., *Miłość i odpowiedzialność*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2015.
- Wrońska K., *Osoba i wychowanie. Wokół personalistycznej filozofii wychowania Karola Wojtyły-Jana Pawła II*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000.